

TÜRKİYE VE MİSİR SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA DİN ALGISININ KARŞILAŞTIRILMASI*

Ahmed Emin OSMANOĞLU**

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı Türkiye’de 2007-2008 öğretim senesinde ilköğretim kademesi 6. ve 7. sınıflarda ve Mısır’da bu seviyelerin karşılığı olan ilköğretim birinci kademe 6. sınıf ile ilköğretim ikinci kademe 1. sınıfta okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki din algısının karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Bu bağlamda din algısındaki benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesi araştırmanın temel problemini oluşturmuştur. Çalışma yöntemi nitel araştırma prosedürlerine göre tasarlanmıştır. Nitel araştırmanın tabiatına uygun olarak evren belirtilmemiş, amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Belirlenen sınıflarda okutulan öğrenci ders kitapları örneklem olarak seçilmiştir. Veriler doküman analizi tekniğine uygun olarak toplanmış ve içerik analizi uygulanarak çözümlenmiştir. İçerik analizinin kategori geçerliğini sağlamak için kategoriler literatür taraması yapılarak ve uzman görüşü alınarak oluşturulmuş, tanımlar yazılarak herkesin ulaşılabilirliğine açılmıştır. Ayrıca, ders kitapları içerisinde yer alan ana metinler kayıt birimi olarak seçilerek istisnasız çalışılmıştır. Böylece metinlerin konunun işlenmesi için yeterli kapsam ve boyutları içermesi sağlanmıştır. Kelimelerin pozitif, negatif ve nötr olarak sınıflandırılmasında bağlam birimi olarak cümle seçilmiştir. Tespit edilen her kelimeye 1 puan verilmiş, her bir kategorinin frekans ve yüzdeleri dağılımını belirlemenin yanında hangi nitelikte ele alındığının belirlenmesi de sağlanmıştır. Çeteleme güvenilirliğinin artırılması için metinler sadece araştırmacı tarafından farklı zamanlarda çetelenmiş, çetelemeler arası ilişkinin yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca çeteleme alanında uzmanlara da yaptırılarak aradaki görüş birlikteliği test edilmiştir. Araştırma sonucunda Mısır’ın Eski Mısır medeniyeti ve inancına vurgu yaparak Mısırlılar arasındaki dinî farklılıkları asgariyeindirmeye çalıştığı ve vatandaşlarında Mısırlı-Arap-Müslüman kimliği oluşturmayı hedeflediği saptanmıştır. Türkiye ders kitaplarında ise din kategorisi bağlamında İslamî anlatımlara daha çok ve pozitif olarak yer verilmiş, Hristiyanlık olumsuzlanmıştır. Türkiye’de din ile ilişkilendirilen vatandaşlık kimliği oluşturma gayreti görülmemiştir. Her iki devletin de din kavramına karşı olumsuz yaklaşımı söz konusu değildir. Her iki devlet de dini devleti meşrulaştırma aracı olarak kullanmamaktadır.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Dr. Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı, El-mek: ahmed_osmanoglu@yahoo.com

Anahtar Kelimeler: Mısır, Türkiye, sosyal bilgiler, ders kitabı, karşılaştırma.

COMPARISON OF RELIGION PERCEPTION IN SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS OF TURKEY AND EGYPT

ABSTRACT

The main purpose of this research is to compare the perception of religion in social studies text books used in 6th and 7th grades of the Turkish education system to their Egyptian equivalent which are grade 1 class 6 and grade 2 class 1. In this context, determining similarities and differences of books are main problem of there search. Qualitative procedures are applied in the study. Accordingly, population didn't specified and purposing sampling was preffered. Text books that used in 6th and 7th grades of the Turkey and their Egyptian equivalent which are grade 1 class 6 and grade 2 class 1 was selected as sampling. Datas were collected according to document analyze technique and analyzed with content analyze. To provide the validity of content analyze, categories were formed according to reviewing literature, experts' judgments' and provided attainability of category definitions. The main texts have been selected as the unit of record and all of them were searched without exception. Sentences were selected as context unit for classification of words to understand their positive, negative and neutral meaning. One point is given to every identified word, than the distribution of frequencies and percentages of each category was determined. Beside this, words were defined to their qualification. To increase the validity of coding, text was coded only by the researcher in different times. It was seen that the relations between coding were enough high. The coding proposed in this study was also compared with those performed by two independent field experts. The average agreement ratio was more than 0.87, which is sufficiently high to demonstrate the validity of the proposed coding scheme. As a result of research, it was understood that Egypt is trying to eliminate religious differences between its citizens with emphasis on Ancient Egyptian civilization, and faith; Egypt is trying to build Egyptian-Arab-Muslim identity. In the context of religion category, it has given most place to Islamic exposition in Turkey's textbooks and qualities of words are mostly positive, Christianity is negated. There is no negative approach to religion concept both countries. Each of them doesn't use religion as a tool to provide legitimacy of state.

Key Words: Egypt, Turkey, socialstudies, textbook, comparison.

Giriş

Bu kısımda çalışmanın problemine, amaçlarına ve yöntemine yer verilmiştir.

Problem Durumu

Eğitim programları devletlerin ideolojilerini ve çeşitli hususlardaki algılarını yansıtan ayna vazifesi görmektedir. Bu algılar uluslararası ilişkilerde devlet politikalarının geliştirilmesinde son

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

derece faydalı ve lüzumludur. Bu ve benzeri sebeplerle UNESCO, UNICEF, OECD ve WB gibi uluslararası organizasyonlar uluslararası anlayış, işbirliği, insan hakları gibi retoriklerle devletlerin öğretim programlarını inceleme projeleri yürütmektedirler (Pingel, 2004). Türkiye’de IRCICA, ALESCO işbirliğiyle bu konuda karşılıklı çalışmalar yapmaktadır (URL, 1). Üç kıtanın birleşme noktasında, Kafkasya, Balkanlar ve Ortadoğu gibi sıcak bölgelerin merkezinde olan Türkiye’nin bölgede barışı korumaya katkı sağlaması, kendi eğitim sistemini daha iyileştirmesi için bu ve benzeri çalışmaları genişletmesi ve sürekli kılması gerekmektedir. Özellikle istikrarsızlığın arttırıldığı, çeşitli hâkimiyet senaryolarının kurgulandığı Ortadoğu ile çeşitli alanlarda ilgilenmek Türkiye için önemlidir. Nitekim Osmanlı Devleti’nin Ortadoğu’dan çekilmesiyle bölgede büyük bir boşluk meydana gelmiştir. Bölge 1920’den beri devamlı bir kargaşa içerisinde kalmıştır.

Bölgenin büyük ehemmiyetine binaen ABD’nin ve İngiltere’nin bu bölge üzerinde birtakım stratejileri ve rekabetleri mevcuttur. ABD’nin eski Güvenlik Danışmanı Condolezza Rice’in 7 Ağustos 2003’te The Washington Post’ta yayınlanan ve 22 ülkeyi hedef alan TransformingtheMiddle East (Ortadoğu’yu Dönüştürmek) başlıklı makalesinde ABD Başkanı G. W. Bush’un 6 Kasım 2003’te açıkladığı Ortadoğu’yu Özgürleştirme (!) Stratejisi, Başkan Yardımcısı DickCheney’inDavosta açıkladığı Büyük Ortadoğu Reform Projesi, 21. yüzyılda Türkiye’nin yanı başında büyük hareketliliklerin planlandığını göstermektedir (Evcioğlu 2005, 69). Bu bağlamda Türkiye, Ortadoğu yapılanmasının, düzeninin kendi menfaatleri doğrultusunda oluşması için çalışmalıdır (Bıyıklı 2006, 64-69).

Bu araştırmaya konu olarak seçilen Mısır, Ortadoğu’nun Türkiye gibi merkez ülkelerinden birisidir. Resmî olarak 85 milyonluk (URL, 2) (gayr-i resmî tahmin edilen 110 milyon) nüfusu ile Ortadoğu Bölgesi’nin en kalabalık ülkelerinden biri olup aynı zamanda en büyük ekonomilerinden birini de oluşturmaktadır. Ayrıca, Arap dünyasının en güçlü ülkesidir (Memiş 2002, 218). Mısır’ın sadece Arap dünyasının değil aynı zamanda hem Afrika’nın hem de Üçüncü Dünya’nın en kilit ülkelerinden birisi olduğu, Mısır’da ortaya çıkan siyasî, sosyal ya da iktisadî anlamda kayda değer değişikliklerin çok kısa bir sürede neredeyse bütün bir coğrafyayı etkileyebilmekte olduğu görülmüştür.

Türkiye kendi menfaatlerini korumak, bölgedeki barış ve güvenlik atmosferini geliştirebilmek için Ortadoğu’daki gelişim dinamiklerini anlamalıdır. Buralarda olup bitenler hakkında en sağlam verilere ulaşılmalı ve gereken önlemler alınmalıdır. Örneğin, bugün Arap ülkeleri ders kitaplarında yaygın olarak bölgenin Osmanlı hâkimiyetinde geçen dönemini karanlık ve verimsiz olarak şuur altlarına yerleştirme politikası takip etmektedirler. Ders kitaplarında Türkler hakkında birçok menfî değerlendirmeler mevcuttur (Cevizli 2004, 17). Bu ve benzeri durumların bilimsel olarak tespit edilmesi, diplomatik olarak önlenmesi, uluslararası hoşgörünün geliştirilmesi maksadıyla ülkeler arası mukayeseli eğitim çalışmaları yapmak son derece önemlidir. Bununla birlikte, mukayeseli çalışmalar bilim, teknoloji ve iletişim alanlarındaki seri gelişmelerin yol açtığı ve zorunlu kıldığı sürekli program geliştirme çalışmalarına (Demirel 2006, 67) kaynak temin etmek için ihtiyaç duyulan geniş çaplı dokümanları da sağlayacaktır.

Ülkemizde gerek Osmanlı döneminde gerekse Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yurt dışına eğitim konularında incelemeler yapmak üzere birçok öğrenci gönderilmiştir (Ergun 1985, 5, 19–20). Bu kişilerin gözlem ve incelemeleri değerlendirilerek ülke eğitim sisteminin düzenlenmesinde faydalanılmıştır. Ancak bu şekilde yapılan karşılaştırmalarda dikkatler daha çok iktisaden gelişmiş olan Avrupa ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya’ya çevrilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmalar umumî olarak eğitim sistemlerinin karşılaştırılması ile sınırlı kalmıştır. Ders kitaplarının karşılaştırmalı incelemesi ise sınırlıdır. Özellikle Mısır sosyal bilgiler ders kitaplarının Türkiye sosyal bilgiler ders kitapları ile karşılaştırmalı incelemesi yapılmamıştır. Ülkemizde Mısır sosyal bilgiler ve tarih ders kitapları ile ilgili karşılaştırmalı yapılan kısıtlı miktarda çalışma mevcuttur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Kurşun (2011), Uluslararası İlişkilerde Bir Araç Olarak Tarih Yazımı: Mısır Ders Kitaplarındaki Değişim Üzerine Tenkitçi Bir Yaklaşım adlı çalışmasında önce Arap coğrafyasında modern Arap tarih yazımı hakkında bilgi vermiş, sonra da Mısır tarih yazımında meydana gelen değişimlere yer vermiştir. Örnek olarak 2007-2008 eğitim-öğretim senesi için hazırlanan sosyal bilgiler II. kademe 3. sınıf ders kitabıyla 2010-2011 eğitim-öğretim senesi için hazırlanan sosyal bilgiler ders kitabında Osmanlı Devleti'nin Mısır'daki varlığı konusundaki yazım üslubuna değinmiştir. Osmanlı Devleti'nin varlığının 2007-2008 senesi ders kitabında fetih olarak geçerken 2010-2011 ders senesi kitabında saldırı olarak değiştirildiğini belirtmiş, bunun da Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasında güçlenen rolüne karşı bir tavır alış olabileceği yorumunu yapmıştır.

Uysal (2011), Ortadoğu'da Türkiye Algısı: Mısır Örneği adlı çalışmasında Mısır'da Türkiye'ye yönelik ilginin düzeyi ve bu ilginin aldığı biçimi (sempati veya eleştiri) ortaya koymayı amaçlamıştır. Veri toplamak için Kahire'deki Amerikan Üniversitesi öğrencilerinden 281 kişi ile (orta ve üst sınıf Mısırlılarla) anket yapıldığı, ayrıca 30 Mısırlı ile derinlemesine mülakat yapıldığı, verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanıldığı belirtilmiştir. Araştırmada Sanawe denilen liselerde okutulan 2005-2006 eğitim senesine ait İslâm Medeniyeti ve Modern Arap Tarihi ders kitabı incelenmiştir. İnceleme sonucunda Osmanlı döneminin genel olarak olumsuzlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz ve Osmanoğlu (2009), Mısır Ders Kitaplarında Türk İmajı adlı çalışmalarında Mısır sosyal bilgiler ders kitaplarındaki Türk imajını belirlemeyi amaçlamışlardır. Tarama modeline dayanan çalışmada 2007-2008 eğitim öğretim senesinde Mısır'da II. kademe 3. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitabı örneklem olarak ele alınmıştır. Veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmış, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularında ders kitabı yazarlarının Mısır'daki Türk hâkimiyetini konu başlığında fetih olarak ifade ettikleri, ancak bu ifadeyi konu anlatımında işgal olarak değiştirdikleri, Mısır'daki sosyal, siyasî, ekonomik, sağlık, dinî ve askerî gerilemelerin tek sebebinin Osmanlı Devleti idaresi olarak gösterildiği belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda Türk imajının olumsuz olarak çizildiği saptanmıştır.

Bakkar (1985), Qualitative Aspects of Egyptian Social Studies Textbook (Mısır Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Niteliği) adlı çalışmasında Mısırlı eğitimcilerin dikkatlerini sosyal bilgiler ders kitaplarının niteliğine çekmeyi amaçlamıştır. Örneklem olarak 1970'te ve 1983'te okutulan ve 7.-9. sınıflara ait sosyal bilgiler (vatandaşlık, tarih ve coğrafya kitapları) ders kitaplarını seçmiştir. Veri toplama yöntemi olarak kullanılan ölçekte toplam 9 ders kitabının toplam sayfa sayısı, giriş kısmına, haritalara, resimlere, alıştırmalara, özete ayrılan ve yazılı sayfalara ayrılan sayfa sayısı, sayfadaki kelime sayısı, kitaptaki kelime sayısı ve bir sayfanın 200 kelimedenden oluştuğu kabulüne dayanan bir kitaptaki standart sayfa sayısı bilgilerine yer verilmiştir. Bu ölçek temel alınarak 1970 ve 1983 senelerinde seçilen ders kitaplarında meydana gelen değişime yer verilmiştir. Araştırma sonucunda ders kitaplarında bilgi yoğunluğunda artış belirlenmiştir. Bu durum 1970 sonrasında eğitimde fırsat eşitliği neticesinde Mısırlı öğrencilerin yeteneğindeki artışla açıklanmıştır.

Yukarıda verilen bilgiler bağlamında bu araştırmanın temel problemi şudur: Mısır ve Türkiye'de 2007-2008 senelerinde okutulan sosyal bilgiler ders kitapları arasında din algısı bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir? Araştırmanın alt problemleri şunlardır:

- 1-Mısır sosyal bilgiler ders kitaplarında din algısı nasıldır?
- 2-Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında din algısı nasıldır?

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Amaç

Bu araştırmanın amacı Türkiye ve Mısır'da 2007-2008 öğretim senesinde ilköğretim kademesi 6. ve 7. sınıflarında- 7. sınıf seviyesinin Mısır'daki karşılığı ortaokulun 1. sınıfıdır-okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki din algısının karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Bununla birlikte, tarihinde birçok dinî tecrübe yaşamış Mısır ile Türkiye'nin din algılayışının nasıl olduğu, öteki dinlere karşı, nasıl bir yaklaşım sergilediği ve dinin devlet için bir meşruiyet kaynağı olup olmadığını ders kitapları üzerinden tespit etmektir.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma modeline dayalı doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırmanın tabiatına uygun olarak evren belirtilmemiştir. Bütüncül bir resim ve derinlemesine bilgi edinmek için amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. 2007-2008 senelerinde okutulmuş ders kitapları araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Kitapların künyeleri aşağıda belirtilmiştir. Künyelerin sonunda her bir kitap için çalışmada kullanılan rumuzlar belirtilmiştir:

- Kolukısa, E. A., Tokcan, H., Akbaba, B. (2006). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara: A Yayınları. (1. Kitap)
- Polat, M. M., Kaya, N., Koyuncu, M., Özcan, A. (2008). 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı. (2. Kitap)
- Fare'a Hasan Mohammad, SamerMostafaSolayman, Sa'adSayyedMohammad al-Fajjal, MamdohMohammadRedwabKhalel, HajjaceAbdolqaderAhmad vd., (2007). Derâsât al-Ejtema'iyya, al-Mavaredwa'l-Shakhseyyât, al-Saff al-Sades, al-Fasl al-Derâse al-Awwal. al-Kahera: Wuzarat al-Tarbeyyawa al-Ta'lem. (3. Kitap)
- Fare'a Hasan Mohammad, SamerMostafaSolayman, Sa'adSayyedMohammad al-Fajjal, MamdohMohammadRedwabKhalel, HajjaceAbdolqaderAhmad vd., (2007). Derâsât al-Ejtema'iyya, al-Mawaredwa'l-Shakhseyyât, al-Saff al-Sades, al-Fasl al-Derâse al-Sane. al-Kahera: Wuzarat al-Tarbeyyawa al-Ta'lem. (4. Kitap)
- AhmadHosayn al-Lagane, Fare'a Hasan Mohammad, SamerAbdoulbasetEbrahim, SayfaddenAbdoulazez vd., (2007). Derâsât al-Ejtema'iyya, Gografya al-WataneyyawaMa'alem al-Tarekh al-Eslame, al-Fasl al-Derâse al-Awwal. al-Kahera: Wuzarat al-Tarbeyyawa al-Ta'lem. (5. Kitap)
- AhmadHosayn al-Lagane, Fare'a Hasan Mohammad, SamerAbdoulbasetEbrahim, SayfaddenAbdoulazez vd., (2007). Derâsât al-Ejtema'iyya, Gografya al-WataneyyawaMa'alem al-Tarekh al-Eslame, al-Fasl al-Derâse al-Sane. al-Kahera: Wuzarat al-Tarbeyyawa al-Ta'lem. (6. Kitap)

Araştırmanın içerik analizi kısmında örneklem olarak bu ders kitaplarının metinleri alınmıştır. Türkiye ders kitaplarında İstiklal marşı, Atatürk'ün gençliğe hitabesi, içindekiler kısmı, ders kitabı organizasyon şeması, ünite değerlendirme soruları, sözlük, kaynakçalar ve kronoloji kısımları, Mısır ders kitaplarında ise değerlendirme kısımları analiz dışı tutulmuştur.

Veri Toplama Yöntemi

Veriler doküman analizi tekniğine uygun olarak toplanmıştır. Birinci aşamada Türkiye ve Mısır sosyal bilgiler ders kitapları temin edilmiştir. Araştırmacı Mısır'daki dokümanlara ulaşmak için resmî izinli ve Eğitim Bakanlığı araştırma burslusu olarak Mısır'a gitmiştir. İkinci aşamada verilerin orijinalliği kontrol edilmiştir. Ders kitaplarının her iki ülkede de devlet izniyle ve kontrolünde basılmakta ve dağıtılmakta olması; üzerlerindeki amblem ve antetlerin bu durumu teyit

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

etmesi; bunlardan elde edilen verilerin orijinalliğini sağlamaktadır. Üçüncü aşamada Arapça dokümanlar Türkçeye çevrilmiştir. Çeviriler yapılırken Mısırlı Arapça öğretmenlerinden, Mısırlı ve Türkoloji alanında uzman, iyi seviyede Türkçe bilen öğretim elemanlarından ve İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden gerektiğince destek alınmıştır.

Veri Analiz Yöntemi

Çalışmanın dördüncü aşamasında ders kitapları içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi için ilk önce kategori sistemi oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan kategori ve alt kategoriler, diğer bir ifadeyle ölçek, araştırma sorusuna göre oluşturulmuş, literatür taraması ve ders kitaplarının ön okuması ile netleştirilmiş ve uzman görüşü alınarak son halini almıştır. Kategoriler her iki devlet ders kitaplarını kapsayabilecek genişlikte ve evrensellikte oluşturulmuştur. Din kategorisinde farklı alt kategorilerin geliştirilmesi gerekmiştir. Çünkü Mısır'ın ve Türkiye farklı dinî tecrübeleri yaşamışlardır. Buna göre kategorinin tanımı şöyledir: Kutsal ve ahlakî öğeler taşıyan, çeşitli ayin, uygulama, değer ve kurumlara sahip inançlar ve ibadetler bütünü. İslâm, İslâmiyet, Müslüman, Müslümanlık, Hristiyan, Hristiyanlık, Yahudi, Yahudilik, iman, ibadet, tapınmak, ilah, Allah, İncil, Tevrat, Kuran-ı Kerim ve diğer dinî kitaplar, peygamberler (Hazret-i Muhammed, Hazret-i İsa vd.), ibadet yerleri (cami, kilise, havra, tapınak), aziz, keşiş, papa, papaz, haham, ayin vb. Alt kategori tanımları aşağıda sunulmuştur:

Genel Din Alt Kategorisi. Herhangi bir dine mahsus olmayan anlatımları ifade eder. “İnsanlar çeşitli dinlere inanırlar.” cümlesinde olduğu gibi.

İslâmiyet Alt Kategorisi. Allahu Teâlâ'yı tek ilah ve Hazret-i Muhammed'i onun son peygamberi ve kulu olarak kabul eden inancı ve bu inanca ait olan inanışları, kavramları içeren kategori. İman, İslâm, İslâmiyet, Müslüman, Müslümanlık, Allah, ibadet, ilah, Kuran-ı Kerim, peygamberler (Hazret-i Muhammed ve İslâmî anlatıma göre öncekiler), melek, ayet, hadis, halife, şeyh, cihad, seyyid, cami, mücahid, bereket, rahmet, kul, ahiret inancı, hesap, dinî bayram, kıyamet vb.

Yahudilik Alt Kategorisi. Hazret-i Musa'yı son peygamber olarak kabul eden inancı ve bu inanca ait olan kavramları içeren kategoridir: Yahudi, Yahudilik, Musevîlik, Tevrat, havra, haham.

Hristiyanlık Alt Kategorisi. Hazret-i İsa'yı son peygamber olarak kabul eden inancı ve bu inanca ait olan kavramları içeren kategoridir: İman, Hristiyan, Hristiyanlık, Allah, ibadet, ilah, İncil, peygamberler (Hz. İsa ve Hristiyanlık anlatımına göre öncekiler) aziz, keşiş, baba, papa, papaz, rahip, rahibe, ayin, kilise, mezhep, kul, ahiret inancı, hesap, dinî bayram, konsül, inziva, melek vb. Bu din eski Mısır'da farklı yorumlanarak Roma ve Bizans Hristiyanlığından ayrılmıştır. Ders kitaplarında her iki Hristiyanlığa dair farklı anlatımlar yapılmıştır. Bu sebeple alt kategori daha alt kategorilere ayrılmıştır. Hristiyanlık alt kategorisi alt kategorileri:

Genel Hristiyanlık Alt Kategorisi. Farklı bölgelerdeki veya milletlerdeki Hristiyanlık inancına vurgu yapmadan anlatılan Hristiyanlığa ait genel anlatımları içeren kategori. Bu kategoride Mısır ders kitapları için aşağıdaki iki kategori ayrıca oluşturulmuştur:

Mısır Hristiyanlığı Alt Kategorisi. Roma ve Bizans tarafından reddedilen, Mısır'da monofizit felsefesi temelinde yaşanan Hristiyanlığa ait anlatımları içeren kategori.

Roma ve Bizans Hristiyanlığı Alt Kategorisi. Roma ve Bizans tarafından kabul edilen ve Mısır Hristiyanlığını reddeden, teslis felsefesi temelinde Hristiyanlık yorumuna ait anlatımları içeren kategori.

Eski Millî Din Alt Kategorisi. Geçmişte Mısır'da ve Orta Asya'da görülen eski Mısırlılara ve Türklere ait olan İslâmiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik dışında kalan dinleri içeren kategori.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Kategori Gök Tanrı ile Firavunluk dönemi Mısır dinî inançlarını içermektedir. Bu alt kategoriye ait alt kategoriler Eski Mısır Dini ve Eski Türk Dini alt kategorileridir.

Eski Mısır Dini Alt Kategorisi. Hristiyanlığın kabulünden önceki Mısır dini. Tapınmak, ilah, tanrı, tapınak, dinî kitaplar, din adamları, bereket, rahmet, kurban, kul, ahiret inancı, hayır ve şer, hesap, ruh, cennet, nimet, şehit, günahlar (öldürmek, çalmak, yalan vb.), tevhid, put, yaratmak, ilahi vb. Bu kategori Mısır ders kitaplarına mahsustur.

Eski Türk Dinî Alt Kategorisi. Orta Asya'da yaşayan Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden önceki dinî inanışları.

Türkiye ders kitapları için ayrıca aşağıdaki kategori oluşturulmuştur:

Eski Anadolu Dini Alt Kategorisi. Hitit, Frig, Urartu, İon ve Lidya medeniyetlerine ait dini inanışlar.

Yukarıdaki gibi kategoriler belirlendikten sonra kayıt çözümleme birimi olarak kelime, bağlam birimi olarak cümle belirlenmiştir. Tespit edilen her kelimeye 1 puan verilmiştir. Kelimelerin pozitif, negatif ve nötr olarak sınıflandırılmasında da bağlam birimi olarak cümleler kullanılmıştır. Buna göre bir kategorinin frekansını belirlemenin yanında hangi nitelikte ele alındığının belirlenmesi de sağlanmıştır.

Çalışmanın güvenilirliğinin sağlanması ve artırılması için kategori oluşturma, tanımlama ve çeteleme işlemleri araştırmacı tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda kategori oluştururken eğitim bilimlerinde uzman 2 kişinin görüşüne de başvurulmuş ve görüş birlikteliği sağlanmıştır. Kategoriler oluşturulduktan sonra çetelemeye geçilmiştir. İnal'ın (2004, 163) belirttiği gibi çetelemeler esnasında fark edilen her tutarsız çetelemede veya çetelemeyle ilgili karar değişikliğinde çeteleme işlemi iptal edilerek başa dönmüştür. Çeteleme tarzında tutarlılık sağlandıktan iki hafta sonra tekrar çeteleme yapılmıştır. İki çeteleme arasında tam çeteleme ortaklığı saptanmıştır. Araştırmanın iç geçerliği ve inandırıcılığının sağlanması için her kitaptan dinî terminolojinin yoğunlaştığı kısımlar seçilmiş ve 2 eğitim bilimleri uzmanına çeteleme yaptırılmıştır. Yapılan çetelemelerde kelime tespiti bağlamında tam, pozitif, negatif ve nötr ifade olma bağlamında %87 görüş birliği sağlanmıştır. Bu oran dikkate alındığında yapılan çetelemelerin güvenilirlikleri ve inandırıcılığı (iç geçerliliği) sağlanmıştır.

Gökçe (2006, 83) ders kitaplarındaki içerik analizinde kategorilerin tanımlarından başka geçerliği ölçme aracı bulunmadığını belirtmektedir. Kategorilerin tanımları herkesçe paylaşılır nitelikte olduğu ve böylece araştırma ölçeğinin gerçekte ölçmek istediği şeyi ölçtüğü kanaati oluşursa, araştırmanın geçerliği sağlanmış olmaktadır. Alkan ise (1989, 207, 208; akt.: İnal 2004, 163, 164) içerik analizinin içerik geçerliğinin iki temel ölçüsü olduğunu belirtmektedir: İlki ölçeklerin (kategorilerin) ölçme açısından uygunluğudur. Araştırmada bu geçerlik sonuçlarının geçerli ve tutarlı olması ile değerlendirilmiştir. İkinci ölçü ise örnekleme alınan metinlerin konunun işlenmesi için yeterli kapsam ve boyutları içermesi ile ilgilidir. Araştırmada örneklem alınmaması bu yönden de geçerliğin sağlandığını göstermektedir. Geliştirilen kategori literatür taraması yapılarak oluşturulmuş, geçerliği sağlamak için kapsamlı ve geniş tutulmuştur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Araştırmanın 1. Alt Problemiyle İlgili Bulgular

İncelenen 4 ders kitabında din kategorisi için 300 çeteleme yapılmıştır. Kategoriyi oluşturan alt kategoriler yoğunluk sırasına göre Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1. Din Kategorisi Alt Kategorilerinin Pozitif, Negatif ve Nötr Kullanımlarına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Kategoriler	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Eski Mısır İnancı	8 (2,66)	2 (0,66)	108 (36)	118 (39,33)
Mısır Hristiyanlığı	33 (11)	0	42 (14)	75 (25)
İslâmiyet	45 (15)	0	12 (4)	57 (19)
Genel Hristiyanlık	13 (4,33)	0	20 (6,66)	33 (11)
Bizans-Roma Hristiyanlığı	0	7 (2,33)	2 (0,66)	9 (3)
Genel Din	4 (1,33)	0	3 (1,00)	7 (2,33)
Yahudilik	0	1 (0,33)	0	1 (0,33)
Toplam	103 (34,33)	10 (3,33)	187 (62,33)	300 (100,00)

Tablo 1’e göre ders kitaplarında en fazla Eski Mısır inancına (%39,33) yer verilmiştir. Bu kategoriyi Mısır Hristiyanlığı (%25), İslâmiyet (%19), mezhepler üstü ifade ile Genel Hristiyanlık (%11), bir mezhep olarak Bizans-Roma Hristiyanlığı (%3), belli bir dinî işaret etmeyen Genel Dinler kategorisi (%2,33) ve Yahudilik (%0,33) takip etmektedir.

Eski Mısır İnancı Alt Kategorisi

Eski Mısır inancı kategorisinde yer alan ifadelerin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2. Eski Mısır İnancı Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr Olarak Kullanımlarına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Alt Kategori	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	F (%)	f (%)	f (%)
Eski Mısır İnancı	8 (6,77)	2 (1,69)	108 (91,52)	118 (100)

Tablo 2’ye göre eski Mısır inancı ile ilgili en fazla nötr (%91,52), sonra ise pozitif (%6,77) ve negatif (%1,69) söylem kullanılmıştır.

Eski Mısır inancı ile ilgili nötr söylemlere örnekler aşağıda sunulmuştur:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Her bir köyün kendine has bir tanrısı bulunmaktaydı. Ve tabiat kuvvetlerinden Güneş, Nil; hayvanlardan inek, kuşlardan bir kuş gibi bir tanrıları bulunmaktaydı. Halkı dişi kartal olarak sembolize edilen ilaha tapmaktaydı (5. kitap, s.56).Eski Mısırlılar ineğin kullarıydılar. Çünkü inek bereket ve rahmetin sembolüydü... Bazı şanı duyulmuş devletlerin veya şehirlerin ilahlarına ibadet etme daha yaygınlaşmıştı (5. kitap, s.86). İçinde güneş tanrısını sembolize eden büyük dikili taş bulunmaktadır (5. kitap, s.62). Eski Mısır'da yaygın olan çok tanrıcılık düşüncesini göz önüne almadı. O, bütün tanrıları, Atun olarak adlandırdığı tek tanrının çeşitli resimleri olarak gördü. Bunun sonucu olarak Eski Mısır'da Amun tanrısının ve diğer tanrıların rahipleri ona karşı isyan ettiler (5. kitap, s.71). Bu özellik Mısırlıların dini anlayışlarından 4.Amenhuteb'in tek ilaha ibadet etme anlayışına dönüşü göstermektedir. Bu ilahın sembolü güneş kursudur. Onun putu yapılmamıştır. Ey kendisinden başka ilah olmayan tek bir ilah. Ey tek bir olan; insanlar ve hayvanlardan yarattıkların senindir (5. kitap, s.87).

Yukarıdaki metinde eski Mısırlıların inançları tasvir edilmektedir. Çok tanrılı inançtan tek tanrılı inanca dönüşüm ve bundan dolayı oluşan sosyal tepkilere yer verilmiştir. Söylemlerde pozitif veya negatif herhangi bir yanlılık ifade eden cümle bulunmamaktadır. Aşağıda ise Mısır inancı ile ilgili pozitif söylemlere örnekler sunulmuştur:

(Fenikeliler) Mısır tanrılarına ibadet ederlerdi (6. kitap, s.71)... (İskender) Vaha Sive'dekiAmun tanrının mabedini ziyaret etti... İskender'e Amun'un oğlu unvanı verdiler... Romahâkimiyetinden 30 sene sonra Mısır'da dinî hayatta gelişmeler meydana geldi...(6. Kitap, s.75) Eski Mısırlıların inançları akıllarında güçlü bir yer bulmuş kalplerine sızmıştı...(6. Kitap, s.84)

Yukarıdaki metinde Mısır'ın gücüne binaen tanrıların saygı gördüğü belirtilmiş, Mısır dini için yüceltmeler yapılmıştır. Mısır dininin etkileyici olduğu vurgulanmıştır.

Mısır inancı ile ilgili tespit edilen negatif söylemler aşağıda sunulmuştur:

Heykelimi buraya bırakıyorum ama ona tapınmayın...(5. Kitap, s.65) Eski Mısır'da yaygın olan çok tanrıcılık düşüncesini göz önüne almadı...(5. kitap, s.71).

Yukarıdaki metinde Eski Mısır'ın çok tanrılı putperest dininin itibar görmemeye ve yerini tek tanrı inancına bırakmaya başladığı anlatılmıştır. İlgili paragrafta eski putperest anlayışın revaçtan düştüğü, terk edildiği belirtilmiştir.

Mısır Hristiyanlığı Alt Kategorisi

Din kategorisinin diğer bir alt kategorisi Mısır Hristiyanlığıdır. Bu kategoride yer alan ifadelerin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 3'te verilmiştir:

Tablo 3. Mısır Hristiyanlığı Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr

Alt Kategori	Olarak Kullanımına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımı			
	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f	f	f	f
	(%)	(%)	(%)	(%)
Mısır	33	0	42	75
Hristiyanlığı	(44)		(56)	(100)

Tablo 3'e göre bu alt kategoride negatif bir ifadeye rastlanmamıştır. Bununla birlikte nötr söylem (%56) pozitif söyleme (%44) göre daha fazla kullanılmıştır. Bu alt kategorideki pozitif

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

söylem oranı eski Mısır inancı alt kategorisindeki pozitif söylem oranından yaklaşık 4 kat daha fazladır.

Bu alt kategori kapsamında ders kitaplarında anlatılan temalar; Mısır'ın Hristiyanlığı seçmesi sebebi ile Mısır'ı yöneten Roma ve Bizans'tan çok zulüm görmesi, Bizans'ın Hristiyanlığı resmî din olarak tanımasından sonra ise Roma ve Bizans Hristiyanlığının Mısır'daki Hristiyanlık anlayışından farklı olması sebebiyle Bizans Devleti'nin Mısır halkına zulmetmeye devam etmesi, bu zulümlerin ancak İslâm fetihlerinin gelmesi ile sona erdiği ve Mısır'ın hürriyetine İslam fetihleriyle kavuştuğu şeklindedir.

Mısır Hristiyanlığı ile ilgili tespit edilen pozitif söylemler aşağıda sunulmuştur:

Hristiyanlık Mısır'da ve Mısırlıların kalplerinde elverişli bir zemin buldu. Bu yüzden başlangıcından itibaren Hristiyanlığa iman ettiler ve Hristiyanlığa döndüler... Mısırlılar dinlerine ve vatanlarına bağlıydılar. Mısır kiliselerine ve mezheplerine bağlandılar...(6. kitap, s.86). Bu Mısır'ın doğuda ve batıda Hristiyanlık dünyasına sunduğu en büyük hediyedir... Manastırlar Kilise ilimleri için mümtaz ilim merkezleri idiler... Nil Vadisi'ndeki köylerdeki manastırların birçoğunun içerisinde araştırma ve inceleme yanında ruhbanlar tarafından Kıptîliği öğretmek için yapılmış manastırın kontrolü altında ilköğretim okulları (dinî okullar) vardı... Mısırlı ruhbanların dış dünyayı batıdaki ve doğudaki diğer ülkeleri etkiledikleri dikkati çekmektedir (6. Kitap, s.89).

Yukarıdaki metinde Mısırlıların Hristiyanlığı kolaylıkla kabul ettikleri, zaten kalplerinin de buna hazır olduğu söylenerek Hristiyanlığa karşı pozitif tutum sergilenmiştir. Ayrıca bu Hristiyanlığın ilme önem verdiği ve diğer ülkeleri de etkisi altına aldığı belirtilmiştir.

Mısır Hristiyanlığı ile ilgili nötr kullanımlara örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ruhbanlık Mısır'da iki temel şekil almıştır. 1-Tam izolasyon veya otizm (yalnız ruhbanlık); rahip yiyeceğini, yemeğini, elbisesini ve el işini yanına alır, kimsenin yardımını almaz... Tarihteki ilk Mısırlı keşiş Piskopos Anton'dur. Dönemindeki sofuluk yapanları etkilemiştir... Ortaklık nizamını, (toplu ruhbanlık) rahip Bahum kurmuştur. Surla çevrili olan Bahum Manastırını inşa etmiştir (6. Kitap, s.89).

Yukarıdaki ifadelerde Mısır Hristiyanlığı ile ilgili pozitif veya negatif olmayan ifadeler kullanılmıştır.

İslâmiyet Alt Kategorisi

Din kategorisinin diğer bir alt kategorisi İslâmiyet'tir. Bu alt kategoride yer alan ifadelerin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 4'te verilmiştir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Tablo 4. İslâmiyet Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr**Olarak Kullanımına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımı**

Alt Kategori	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f	f	f	f
	(%)	(%)	(%)	(%)
İslâmiyet	45	0	12	57
	(78,94)		(21,05)	(100)

Tablo 4'e göre İslâmiyet alt kategorisi %78,94 oranında pozitif söylemle ele alınmıştır. Söylem %21,05 oranında nötrdür. Alt kategoriler kapsamında İslâmiyet ile ilgili yapılan çetelemeler 3. sırada yer alırken, pozitif söylem bağlamında İslâmiyet 1. sırada yer almaktadır. İslâmiyet ile ilgili temalar Mısır Hristiyanlarının gördükleri zulümler temeli üzerine bina edilmiştir.

İslamiyet ile ilgili pozitif kullanımlara örnekler aşağıda sunulmuştur:

Nil Nehri Üzerinde İslâm Güneşinin Doğuşu: Daha önce de gördüğümüz gibi Mısır Kıptiliği putperest imparatorlar tarafından imparatorlara ibadet etmeyi reddettiler için ve Hristiyanlığa yapıştıkları için öldürülmeye, kitaplarının yakılmasına, kiliselerinin yıkılmasına maruz kaldılar. Kadıköy konsülüne karşı muhalif olan Mısırlılara karşı şiddetli mezhep zulümleri silsilesi başladı. Bizans İmparatoru Heraklyus zamanında (610-641) zulüm en şiddetli seviyeye ulaştı.... İslâm fetihleri Şam'ı Raşid Halife Ömer bin Hattab "radıyallahüanh" zamanında Bizans'ın elinden kurtardı. Halife müsamahası ve adaleti ile bilinmekteydi. Hatta lakabı "Faruk; doğruyu yanlıştan ayırmada güçlü olan" idi. Kıptiler memurların vergilerde zulüm ve yolsuzluklarından ve özellikle Müslümanların başkalarının inançlara müdahale etmediklerini, "sizin dininiz size benim dinim bana" (kafirun suresi ayet 6) duyduktan sonra Halife Ömer bin Hattab'tan kendilerini Rum (Bizanslı) pençesinden kurtarmalarını istemişlerdi. ... Ruhbanlar manastırlardan defleri ile çıktılar. Amr bin As'ı ve adamlarını karşıladılar. Buna şaşmamalı. Araplar İsmail'in annesi Hacer'in oğulları idi. (İbrahim Halil Aleyhisselam'ın hanımı idi.) Bütün Mısırlıların bacısı idi.... İslâm Mısır topraklarına girince Müslüman kanı ile kıptî kanı karıştı. Yabancı Müslümanlar kıptî kızları ile evlendiler. Arap kanı Kıptî kanı ile karıştı. Böylece yeni bir doku ortaya çıktı. Aile birliği yeryüzünün, hedefin ve kaderin birliğini sağladı (6. Kitap, s.91-92).

Yukarıdaki metinde Mısırlı Kıptî Hristiyanların, uğradıkları mezhep zulmü nedeniyle İslâm Devleti'nden yardım istedikleri ve Müslüman askerlerinin onları kurtardıkları söylemi bulunmaktadır. Buradaki anlatımda İslâm ordusu yeni işgalci güç olarak görülmemiş, hürriyet veren, adaleti sağlayan olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Araplar ile olan tarihî akrabalık bağlarına vurgu yapılarak başka bir meşrulaştırma daha yapılmış, yeni kurulan akrabalıklarla yeni bir Mısırlı Arap kimliğinin oluştuğu belirtilmiştir.

İslamiyet ile ilgili nötr kullanımlara örnekler aşağıda sunulmuştur:

İslam Mısır topraklarına girince Müslüman kanı ile Kıptî kanı karıştı... İslam bir olan Allah'a kulluk etmeye çağırıyordu... Müslüman orduları Suriye'ye, Filistin'e süzülüler. (6. Kitap, s.92).

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü üzere İslamiyet ile ilgili yanlış bir ifade bulunmamaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Genel Hristiyanlık Alt Kategorisi

Bu alt kategoride yer alan ifadelerin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 5'te verilmiştir:

Tablo 5. Genel Hristiyanlık Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr

Olarak Kullanımlarına Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımı

Alt Kategori	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Genel Hristiyanlık	13 (39,39)	0	20 (60,60)	33 (100)

Tablo 5'e göre bu alt kategoride herhangi bir mezhebi ifade etmeyen Hristiyanlık için negatif söylem hiç kullanılmamıştır. %60,60 oranında nötr, %39,39 pozitif söylem kullanılmıştır. Bu alt kategorideki daha çok çeteleme Hristiyanlığın ortaya çıkışı, putperestlikle mücadelesi, Hristiyanların Roma'da ve Bizans'ta hoşgörüsüz muamelelere maruz kalmaları anlatımları esnasında yapılmıştır. Buna ilişkin örnek nötr cümleler aşağıda sunulmuştur:

İsa "ona selam olsun" Filistin'de Beytü'l-Lahm'de doğdu... İnsanlar yeni dine kucak açtılar... Mısır'ın Hristiyanlığın girdiği ilk ülke olduğu sabittir... Bu yüzden başlangıcından itibaren Hristiyanlığa iman ettiler... Bu esnada Roma İmparatorluğu Yeni Hristiyanlık inancına karşı, Hristiyanları tamamen ortadan kaldırmak için savaş başlattı... (1. sınıf 2. dönem kitabı, s.84-86).

Yukarıda alıntılanan metinde Hristiyanlığa karşı yanlı ifadeler bulunmadığından bu cümleler nötr olarak kabul edilmiştir.

Pozitif cümlelere örnekler aşağıda sunulmuştur:

Hazret-i İsa barışa, Allahsevgisine insanlığa, kardeşliğe, hoşgörüyü davet etti... Hristiyanlık Mısırda ve Mısırlıların kalplerinde elverişli bir zemin buldu. Bu yüzden başlangıcından itibaren Hristiyanlığa iman ettiler. Mısır'da Hristiyanlığın Zaferi ve Şehitler Dönemi... Bundan sonra İmparator SeptimusSikirus zamanında (193-211) Hristiyanlara karşı zulüm devam etti. Dokletyanus hedefi kiliseler olan bir kararname çıkararak bütün kutsal kitapların yakılmasını ve gizli veya açık olarak Hristiyanlık dinine bağlı olanların idam edilmesini emretti...(6. Kitap, s.84-86).

Yukarıdaki cümlelerde Hristiyanlığın sevgi, kardeşlik dini olduğu vurgulanmıştır. Daha sonra ise Hristiyanların uğradıkları baskılar karşısında Hristiyanların masum ve mazlum oldukları teması işlenmiş, dramatik bir dille "zalim" Bizans saldırılarının anlatılması yoluyla Hristiyanlık olumlanmıştır.

Bizans-Roma Hristiyanlığı Alt Kategorisi

Bu alt kategoride yer alan ifadelerin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 6'da verilmiştir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Tablo 6. Bizans-Roma Hristiyanlığı Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr Kullanımına Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımı

Alt Kategori	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Bizans	0	7	2	9
Hristiyanlığı		(77,77)	(22,23)	(100)

Tablo 6'ya göre Bizans-Roma Hristiyanlığı alt kategorisinde sadece 9 çeteleme yapılmıştır. Bu çetelemenin %77,77'si negatif, %22,22'si ise nötrdür. Çeteleme Bizans Hristiyanlığının dayatmacılığı, Mısırlılara yapılan mezhep zulmü, Bizans'ın mezhebiyle ilgili birkaç cümle ile sınırlıdır. Konuyla ilgili örnek negatif cümleler aşağıda sunulmuştur:

Bu (İznik) konsülden sonra bütün Mısır kiliselerindeki ayinlerde Yunan dili iptal edildi... Kostantiniyye'deki Bizans Devleti İmparator'unun 401 senesinde güç yoluyla mezheplerini Kıptî Mısır'a dayattığında İskenderiye kilisesini kınayan ve onun iman kaideleri haricine çıktığını iddia eden, Kadıköy Konsülü denilen, dünya din konsülü toplanmıştı... Kadıköy konsülüne muhalif olan Mısırlılara karşı şiddetli mezhep zulümleri silsilesi başladı... Bizans Herakl'a mahsus olan mezhebi dayatmaktaydı... (6. Kitap, s.86).

Yukarıdaki satırlarda Mısırlıların gördükleri zulümler uzunca anlatılmaktadır. Bu zulümlerin sebebi olarak İznik ve Kadıköy konsülleri görülmektedir. Mısırlılar Hristiyanlıktan önce ve Hristiyan oluktan sonra, Bizans putperest iken ve Hristiyan olduktan sonra da zulüm görmeye devam eden mağdurlar olarak ele alınmaktadır. Bu mağduriyetin dramatik anlatılış tarzı Mısır Hristiyanlığını olumsuzlamakta, Bizans Hristiyanlığını ise olumsuzlamaktadır.

Bu kategorideki nötr cümleler aşağıda sunulmuştur:

Mısırlılar dine ve vatanlarına bağlıydılar. Mısır kiliselerine ve mezheplerine bağlandılar. (6. Kitap, s.86).

Yukarıdaki cümlelerde pozitif veya negatif yanlılık tespit edilmediğinden nötr olarak çetelelenmişlerdir.

Genel Dinler Alt Kategorisi

Herhangi bir dine vurgu yapmadan kullanılan dinî ifadeler 7 kez çetelelenmiştir. Bu alt kategoride yer alan ifadelerin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 7'de verilmiştir:

Tablo 7. Genel Din Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr

Alt Kategori	Kullanımlarına Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları			
	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Genel Dinler	4 (57,14)	0	3 (42,86)	7 (100)

Tablo 7'ye göre bu alt kategoride %57,14 oranında pozitif, %42,86 oranında nötr söylem kullanılmıştır. Bu alt kategori kapsamına giren pozitif cümleler aşağıda sunulmuştur:

Turkish Studies

Misâlen, İbrahim Efendimiz, Musa Efendimiz ve İsa Efendimiz onlara selam olsun. Eski tarihi okurken Efendimiz İsa'nın "ona selam olsun" doğumundan önceki tarihler o tarih miktarınca geriye gider (5. Kitap, s.42, s.54).

Alıntılanan metinde kullanılan ifadelerle herhangi bir dine özel bir atıfta bulunulmamıştır. Bu sebeple genel din kategorisinde kabul edilmişlerdir. Bununla birlikte peygamberlere karşı hürmet ifadeleri kullanılması cümlelerin pozitif değerle çetelenmesine sebep olmuştur. Çetelenennötr ifadeler ise aşağıda sunulmuştur:

(Mısır) Peygamberlerden birçoğuna ev olmuştur. (5. Kitap, s.42) Mısır halkı dindar karakterliydi. Mısırlılar dine ve vatanlarına bağlıydılar (6. Kitap s.86).

Yukarıdaki dinî özellik taşıyan kelimelerde herhangi bir din vurgusu bulunmadığından bunlar genel dinler kategorisinde kabul edilmişlerdir. Cümleler herhangi bir yanlılık taşımadığından nötr olarak çetelenmişlerdir.

Yahudilik Alt Kategorisi

Bu alt kategoride yer alan ifadelerin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 8'de verilmiştir:

Tablo 8. Yahudilik Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr Kullanımlarına Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları

Kategori	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Yahudilik	0	1 (0,33)	0	1 (0,33)

Tablo 8'e göre bu alt kategori 1 kez çetelenmiştir. Çeteleme negatiftir. Çeteleme yapılan cümle şudur: "(Mısır) Roma'nın ve Yahudilerin zulmüne maruz kaldı." (6. Kitap, s.84). Cümlenin ait olduğu metinde Mısır'ın Hristiyanlığa geçtikten sonra maruz kaldığı zulümlerin Yahudiler tarafından da yapıldığı anlatılmıştır.

Araştırmanın 2. Alt Problemiyle İlgili Bulgular

Türkiye için incelenen 2 ders kitabında din kategorisi toplam 259 kez çetelenmiştir. Analizin bulguları tarihinde dinî ve laik hukuk yönetimler tecrübesini yaşayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ders kitaplarında dine nasıl bir yaklaşım sergilediği hakkında açıklayıcı bilgiler vermektedir. Kategoriyi oluşturan alt kategorilerin pozitif, negatif ve nötr oluşlarına göre dağılımları Tablo 9'da verilmiştir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Tablo 9. Din Kategorisi Alt Kategorilerinin Pozitif, Negatif ve Nötr Kullanımlarına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Kategoriler	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
İslâmiyet	40 (15,384)	1 (0,384)	102 (39,23)	143 (55)
Hristiyanlık	4 (1,538)	26 (10)	28 (10,769)	58 (22,307)
Eski Türk Dini	0	0	15 (5,769)	15 (5,769)
Eski Anadolu Dini	0	0	8 (3,077)	8 (3,077)
Genel Din	4 (1,538)	0	30 (11,538)	34 (13,077)
Yahudilik	1 (0,384)	0	1 (0,384)	2 (0,769)
Toplam	49 (18,846)	27 (10,384)	184 (70,769)	260 (100)

Tablo 9'a göre incelenen kitaplar içerisinde inanç kategorileri kapsamında en fazla 143 çeteleme ile İslâmiyet inancına yer verildiği görülmektedir. Bu kategoriyi 58 çeteleme ile Hristiyanlık, 15 çeteleme ile Eski Türk dini, 8 çeteleme ile Eski Anadolu dini, 2 çeteleme ile Yahudilik kategorileri izlemektedir. Herhangi bir dine atfedilmeyen ifadelerin yer aldığı Genel Din kategorisinde ise 34 çeteleme yapılmıştır.

Aynı tabloya göre 40 kez pozitif olarak çetelenen İslâmiyet kategorisi en fazla pozitif söylemin kullanıldığı, Hristiyanlık 26 çeteleme ile en fazla negatif söylemin kullanıldığı, İslâmiyet 102 çeteleme ile en fazla nötr söylemin kullanıldığı din olmuştur. Din kategorilerinin her biri ayrıca aşağıda değerlendirilmiştir.

İslâmiyet Dini Alt Kategorisi

Bu alt kategorinin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 10'da sunulmuştur:

Tablo 10. İslâmiyet Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr Olarak Kullanımına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımı

Kategoriler	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
İslâmiyet	40 (27,97)	1 (0,70)	102 (71,33)	143 (100)

Tablo 10'a göre İslâmiyet alt kategorisinde 102 kez (%71,33) nötr, 40 kez (%27,97) pozitif ve 1 kez (0,70) negatif çeteleme yapılmıştır.

İslâmiyet kategorisinde yer alan pozitif ifadeleri gösteren bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Bir başka tepeden bu iki muhteşem abideyi seyreden Süleymaniye Cami ise Osmanlı mimarilik sanatının zirvesidir... (1. Kitap, s.17). Bu cevabı alan Sırbistan Kralı Hristiyan olan Macaristan'a değil, Müslüman olan Osmanlı Devleti'ne itaat etmiştir...(1. Kitap, s.171). Bu sistem, kaynakları İslâm dininde bulunan diğer dinleri eşit görme, onları birer semavi bir din kabul etme prensibine dayanır...(2. kitap, s.72).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Müslümanlar fethettikleri yerlerin kültürüne sahip çıkmışlar, onu korumuşlar ve geliştirmişlerdir....(2. Kitap, s.102). Müslümanlar fethettikleri her yerde ister İslâmiyet'i kabul etmiş ister etmemiş olsun halka çok iyi davranmış, saygı ve hoşgörü göstermişlerdir....(2. Kitap, s.102). Halifenin başkanlığında bir araya gelen Müslüman, Hristiyan ve Musevî bilginler başka dillerden yeni çeviriler yapıyor, eski çevirileri düzeltiyor ve bilimin çeşitli alanlarında araştırmalar yapıyordu...(2. Kitap, s.104). İslâm dünyasından bilimsel gelişmelerin Avrupa'ya ulaşmasının önemli yollarından biri İtalya üzerinden oldu...(2. Kitap, s.106).

Yukarıda ve burada yer almayan diğer çetelenen pozitif cümlelerde ya İslâmî bir sanat eseri övülmüş, İslâmiyet'in insanlara tanıdığı çeşitli haklardan, Müslüman bilim adamlarının bilime katkılarından veya İslâmiyet'in diğer dinlere karşı hoşgörüsünden bahsedilmiştir.

Tablo 10'a göre İslâmiyet kategorisinde yer alan ve 102 kez çetelenennötr ifadeleri gösteren bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Dualarının kabul göreceğine inananlar buradaki Eyüp Sultan türbesini ziyaret ederler... Tarihi Sultan Ahmed Meydanı'nın etrafı Ayasofya, Haseki Hürrem Hamamı, Sultan Ahmet Camisi Hipodrom, Dikilitaşlar gibi tarihi eserlerle çevrilidir...(1. Kitap, s.17). 610 yılının Ramazan ayının 27. gecesini Cebrail aracılığıyla ilk vahiy kendisine ulaştırılmıştır... Bunun üzerine Hazret-i Muhammed Müslümanlardan isteyenlerin Habeşistan'a göç etmesine izin vermiştir... Hazret-i Muhammed Müslümanlarla birlikte Kabe'yi ziyaret etmek için yola çıkmış ancak Kureyşliler kuvvet göndererek Müslümanların Mekke'ye girişine engel olmuşlardır...(1. Kitap, s.127). Bu savaştan sonra Türklerin kitleler halinde Müslüman olmaları hızlanmıştır...(1. Kitap, s.129). Suriye, Mısır gibi kültür merkezlerini ele geçirmeleriyle Müslümanlara eski çağ uygarlıklarının bilimlerinin kapıları açılmış oldu...(2. Kitap, s.102).

Yukarıda ve burada yer almayan diğer çetelenennötr cümlelerde İslâmiyet'in doğuşu ve yayılışı, Türklerin İslâmiyet'e girişleri, İslâm kültür ve medeniyetine dair bilgiler akademik bir üslupla ele alınmıştır.

İslâmiyet kategorisinde yer alan ve 1 kez çetelenen negatif ifade aşağıda sunulmuştur:

Türklerin Orta Asya'daki varlığından İslâm dininin kabul edildiği döneme kadar, Türk kadını toplumsal konum bakımından büyük ölçüde erkekle eşitti. (1. Kitap, s.164).

Yukarıdaki cümlede İslâmiyet öncesi Türk toplumlarında Türk kadınlarının erkeklerle büyük ölçüde eşit oldukları, ancak İslâmiyet'in Türkler tarafından kabulünden sonra Türk kadınlarının bu eşitliklerini kaybettikleri ima edilerek negatif bir söylem kullanılmıştır.

Hristiyanlık Dini Alt Kategorisi

Bu kategorinin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 11'de verilmiştir:

Tablo 11. Hristiyanlık Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr

Kategoriler	Kullanımına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımı			
	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f	f	f	f
	(%)	(%)	(%)	(%)
Hristiyanlık	4	26	28	58
	(6,89)	(44,83)	(48,28)	(100)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Tablo 11'e göre bu alt kategoride 58 çeteleme yapılmıştır. Çetelemelerde 28 kez (%48,28) nötr, 26 kez (%44,83) negatif ve 4 kez (%6,89) pozitif ifadeye rastlanmıştır.

Kategoride 4 kez çetelenen pozitif ifadeleri gösteren cümleler aşağıda sunulmuştur:

Günahları kimse affedemez Allah ile kul arasına kimse giremez, günahları ancak Allah affeder...(2. Kitap, s.111). Bu nedenle Ayasofya tarihi geçmişinin yanı sıra mimarisi, mozaikleri ve Türk çağı yapıları ile yüzyıllar boyunca tüm insanlığın ilgisini çekmiştir...(2. Kitap, s.17). Ayasofya'nın mimarisinin yanı sıra mozaikleri de büyük önem taşımaktadır...(1. Kitap, s.17). Örneğin ilk usturlab kitapçığını yazan Lubitus (10. yüzyıl) bir papazdı...(2. Kitap, s.107).

Yukarıdaki cümlelerden ilki Engizisyon'da yargılanan bir köylünün ifadesine aittir. Köylü gerçek Hristiyanlık inancına göre tanrı ile kul arasına kimsenin giremeyeceğini belirtmiştir. Bu ifade uygulanan Hristiyanlığın yanlış olduğu, İncil'deki gerçek Hristiyanlığın ise bu yanlışla alakasının olmadığını ve makul, mantıklı bir din olduğunu işaret etmektedir. Diğer iki ifade de ise Ayasofya'da bulunan Hristiyan dönemine ait temsilleri pozitif olarak değerlendirmektedir. Son cümlede ise bir papazın bilimsel çalışma yaptığı anlatılmıştır. Bilimsel çalışma yapmak pozitif algı sağlamaktadır.

Hristiyanlık kategorisinde yer alan, 26 kez çetelenen negatif ifadeleri gösteren bazı örnek cümleler aşağıda sunulmuştur:

Kilise Galileo'ya, Kopernik ve Kepler'e davrandığı gibi yumuşak davranmadı. Ölmek veya tövbe belgesi imzalayıp hatalı olduğunu kabul etmek arasında kalan Galileo, tövbe belgesini imzaladı, savunduklarının hatalı olduğunu beyan etti... (1. Kitap, s.147). Eğer oraya gidenler, yolda, karada, denizde ve düşmana karşı savaşta hayatını kaybederse o saatte, onların bütün günahlarının affolunacağını teminatını Tanrı'nın bana verdiği yetkiyle veriyorum. Yukarıda papa din adamlarına ve halktan oluşan topluluğa savaşa katılmalarının gerekliliğini anlatıyor. (2. Kitap, s.56). Kilisenin savunduğu inançları eleştirdiği için hapse atılan değirmencinin engizisyon mahkemesindeki davası 53 yaşında başlayıp 67 yaşına kadar aralıklarla devam eder...(2. Kitap, s. 111). Soyluları, rahipleri doyuruyoruz, onlara biz hizmet ediyoruz... (2. Kitap, s.120).

Yukarıdaki negatif ifade taşıyan cümlelerde kilisenin bilimsel çalışmaları cezalandırışı, papazların Haçlı seferleri için orduya asker toplama çalışmaları ve bu esnada halka hitap ederken kullandıkları söylemler, kilisenin düşünceleri serbestçe ifade etme hakkına izin vermeyişi, din adamlarının fakir köylüleri iktisaden sömürmeleri yer almaktadır.

Hristiyanlık kategorisinde yer alan, 28 kez çetelenen negatif ifadeleri gösteren bazı örnek cümleler aşağıda sunulmuştur:

O dönemde Sırlar Ortodoks, Macarlar ise Katolik idiler... (1. Kitap, s.171). Haçlı seferleri, 11-13. yüzyıllar arasında Hristiyanların kutsal saydıkları yerleri Müslümanların elinden geri almak amacıyla düzenledikleri seferlerdir...(2. Kitap, s.56). Günümüze kalan bilgilere göre Gutenberg, 1448'de Kırk İki Satırlı adı da verilen kutsal kitabın basımını tamamladı... (2. Kitap, s.101). Matbaanın icat edilmesiyle çok sayıda İncil basıldı ve birçok dile çevrildi. Bu reform hareketleri sonunda Protestanlık mezhebi ortaya çıktı...(2. Kitap, s.111).

Yukarıdaki cümlelerde yer alan dini öğeler için herhangi bir negatif veya pozitif yaklaşım bulunmadığından bu grupta yer alan çetelemeler nötr olarak değerlendirilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Eski Türk Dini Alt Kategorisi

Bu alt kategorinin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 12’de verilmiştir:

Tablo 12. Eski Türk Dini Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr

Kategoriler	Kullanımına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımı			
	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Eski Türk Dini	0	0	15 (100)	15 (100)

Tablo 12’ye göre bu alt kategoride 15 çeteleme yapılmıştır. Çetelemelerin tamamı nötrdür.

Nötr çetelemelerle ilgili aşağıda örnekler sunulmuştur:

Kut Tanrı’nın kağana devleti yönetme gücü ve yetkisi vermesidir.... Oğullar arasından hangisinin hanlık tahtına çıkacağını da Tanrı takdir etmektedir.... Tanrı yarlıg (emir) verdiği için kutum var olduğu için, ben tahta oturup yok yoksul milleti hep toplattım... Tanrı her asırda ve zamanda halk arasından padişahlık vasıfları ve övülmeye değer özellikleri ile bezediği birini seçer...(2. Kitap, s.142). Uygurlar Çin’de çıkan ayaklanmaları bastırması için Çin İmparatoru’nun yardımına giden Böğü Kağan’ın mani dinine girmesiyle Mani dinine geçmeye başladılar...(1. Kitap, s.116). Eski Türk dini, Gök Tanrı inancı adıyla bilinmektedir...(1. Kitap, s. 129).

Yukarıda eski Türklerde var olan din inancı hakkında bazı ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin tamamı pozitif veya negatif vurgulardan uzak ve tamamen nötrdür.

Eski Anadolu Dini

Bu alt kategorinin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 13’te verilmiştir:

Tablo 13. Eski Anadolu Dini Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr

Kategoriler	Kullanımına Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımı			
	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Eski Anadolu Dini	0	0	8 (100)	8 (100)

Tablo 13’e göre bu alt kategoride sadece nötr olan 8 çeteleme yapılmıştır. Bu çetelemelerle ilgili aşağıda örnekler sunulmuştur:

Urartular, Hititler gibi çok tanrılı dine inanmışlardır... Hiyeroglif ve çivi yazısını kullanan Urartular, çivi yazısını daha çok taş anıtlarda, hiyeroglifi ise dinî metinlerde kullanmışlardır... (1. Kitap, s.52). Dini bakımdan Anadolu’daki diğer uygarlıklardan ve Frigler’den etkilenen Lidyalılar da ölülerinin Tümülüs tipi mezarlara gömdüler...(1. Kitap, s.53).

Yukarıdaki cümlelerde Anadolu tarihinde yer alan bazı medeniyetlerin inanışlarına dair unsurlar yer almaktadır. Bu unsurlar tamamen nötr olarak ele alınmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Genel Din Alt Kategorisi

Bu alt kategorinin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 14’de verilmiştir:

Tablo 14. Genel Din Alt Kategorisinin Pozitif, Negatif ve Nötr

Kategoriler	Kullanımına Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımı			
	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Genel Din	4 (12,77)	0	30 (88,23)	34 (100)

Tablo 14’e göre bu kategoride 4 pozitif (%12,77) ve 30 nötr (%88,23) olmak üzere 34 çeteleme yapılmıştır. Bu çetelemelerle ilgili pozitif örnekler aşağıda sunulmuştur:

Bence insan haklarının en önemlisi din ve vicdan hürriyetidir. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir. Hiç kimse felsefî inancından, din ve mezhebenden dolayı kınanamaz. Biz dine saygı gösteririz...(1. Kitap, s.155).

Yukarıdaki cümlelerde görüldüğü gibi din kavramı herhangi bir dini veya bir dine mensubiyeti ifade etmemektedir. Bu yüzden genel din kategorisi kısmına dâhil edilmişlerdir. Bununla birlikte bu cümleler dinin bir hak olduğunu göstermekte ve pozitif algı oluşturmaktadır.

Yahudilik

Bu alt kategorinin pozitif, negatif ve nötr olarak kullanımları Tablo 15’te verilmiştir:

Tablo 15. Din Kategorisi Alt Kategorilerinin Pozitif, Negatif ve Nötr

Kategoriler	Kullanımlarına Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları			
	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Yahudilik	(1) (50)		1 (50)	2 (100)

Tablo 15’e göre bu kategoride 2 çeteleme yapılmıştır. Çetelemelerden biri nötr, biri pozitifdir. Bu çetelemeyle ilgili nötr cümle aşağıda sunulmuştur:

“Osmanlı toplumunda Müslüman, Hristiyan ve Yahudi gibi çeşitli din ve ırktan insanlar bir arada yaşıyordu.” (2. Kitap, s.72).

Yukarıdaki cümlede Yahudilik ile ilgili herhangi bir yargıda bulunulmadığından yansız olarak değerlendirilmiştir. Aşağıdaki cümlede ise pozitif çeteleme yapılmıştır:

“Halifenin başkanlığında bir araya gelen Müslüman, Hristiyan ve Musevî bilginler başka dillerden yeni çeviriler yapıyor, eski çevirileri düzeltiyor ve bilimin çeşitli alanlarında araştırmalar yapıyordu...(2. Kitap, s.104).”

Yukarıdaki cümlede Yahudi bilim adamlarının bilime katkılarından söz edildiğinden pozitif olarak değerlendirme yapılmıştır.

Araştırmanın 3. Alt Problemiyle İlgili Bulgular

Araştırmanın bu kısmında her iki devlet sosyal bilgiler ders kitaplarında uygulanan içerik analizinin sonuçları karşılaştırılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Din Kategorisinin Karşılaştırılması

Din kategorisinin alt kategorileri her iki devlet için bazı benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Ortak alt kategoriler İslâmiyet, Eski Millî Din, Hristiyanlık ve Yahudilik'tir. Farklı alt kategori ise Türkiye ders kitaplarında yer alan Eski Anadolu Dini'dir. Benzer olan alt kategorilerin karşılaştırması tek tek ele alınarak aşağıda sunulmuştur.

İslâmiyet Alt Kategorisinin Karşılaştırılması

Her iki devlet için İslâmiyet alt kategorisindeki çetelemelerin yüzdeler dağılımları Tablo 16'da verilmiştir:

Tablo 16. Din Kategorisi İslâmiyet Alt Kategorisinin Türkiye ve Mısır'a Göre Yüzdeler Dağılımlarının Karşılaştırılması

Din Kategorisi	Tr		Mısır		Tr		Mısır		Tr	Mısır
	Pozitif (%)	Negatif (%)	Nötr (%)	Toplam (%)						
İslâmiyet Alt Kategori	27,97	78,95	0,70	0	71,33	21,05	100	100		

Tablo 16'ya göre İslamiyet ile ilgili anlatılarda Türkiye ders kitapları %27,97; Mısır ders kitapları %78,95 oranında pozitif söylem kullanmıştır. Türkiye ders kitaplarında %0,70 oranında negatif söylem bulunurken Mısır'da hiç negatif söylem bulunmamıştır. Türkiye %71,33 oranında nötr ifade tercih ederken, Mısır %21,05 oranında nötr ifade tercih etmiştir.

Eski Millî Dinler Alt Kategorisinin Karşılaştırılması

Her iki devlet için Eski Millî Dinler alt kategorisindeki çetelemelerin yüzdeler dağılımları Tablo 18'de verilmiştir:

Tablo 18. Eski Millî Dinler Alt Kategorisinin Türkiye ve Mısır'a Göre Yüzdeler Dağılımlarının Karşılaştırılması

Din Kategorisi	Tr		Mısır		Tr		Mısır		Tr	Mısır
	Pozitif (%)	Negatif (%)	Nötr (%)	Toplam (%)						
Eski Millî Dinler Alt Kategori	0	6,78	0	1,69	100	91,53	100	100		

Tablo 18'e göre Türkiye ders kitaplarında eski millî din hakkında %100 nötr söylem; Mısır ders kitaplarında %6,78 oranında pozitif, 1,69 oranında negatif, %91,53 oranında nötr söylem kullanılmıştır.

Hristiyanlık Alt Kategorisinin Karşılaştırılması

Türkiye ve Mısır devletleri ders kitaplarında Hristiyanlık algısı farklıdır. Türkiye'de Hristiyanlık her hangi bir mezhep bağlamında değerlendirilmeyip genel olarak ele alınmıştır. Mısır'da ise Hristiyanlık Bizans-Roma Hristiyanlığı, Eski Mısır Hristiyanlığı ve genel bağlamda Türkiye'de olduğu gibi Hristiyanlık olarak değerlendirilmiştir. Burada karşılaştırma yapıldığından her iki devlet ders kitaplarında ortak yer alan Genel Hristiyanlık kategorisi dikkate alınmıştır. Her

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

iki devlet için (Genel) Hristiyanlık alt kategorisindeki çetelemelerin yüzdeler dağılımları Tablo 19'da verilmiştir:

Tablo 19. (Genel) Hristiyanlık Alt Kategorisinin Türkiye ve Mısır'a Göre

Din Kategorisi	Yüzdeler Dağılımlarının Karşılaştırılması							
	Tr		Mısır		Tr		Mısır	
	Pozitif (%)	Negatif (%)	Nötr (%)	Toplam (%)	Pozitif (%)	Negatif (%)	Nötr (%)	Toplam (%)
(Genel)	6,9	39,3	44,83	0	48,2	60,6	10	100
Hristiyanlık	0	9			7	1	0	

Tablo 19'a göre Türkiye ders kitaplarında (Genel) Hristiyanlık kategorisi için %6,90 oranında pozitif söylem kullanılırken, Mısır ders kitaplarında bu oran %39,39'dur. Bu kategoride Türkiye ders kitaplarında %44,83 oranında negatif söylem kullanılmışken, Mısır ders kitaplarında hiç negatif söylem kullanılmamıştır. Aynı kategoride Türkiye ders kitaplarında 48,27 oranında nötr söylem kullanılırken, Mısır ders kitaplarında bu oran %60,61'dir.

Genel Din Kategorisinin Karşılaştırılması

Her iki devlet için Genel Din alt kategorisi ile ilgili çetelemelerin yüzdeler dağılımları Tablo 20'de verilmiştir:

Tablo 20. Genel Din Alt Kategorisinin Türkiye ve Mısır'a Göre Yüzdeler Dağılımlarının Karşılaştırılması

Din Kategorisi	Tr		Mısır		Tr		Mısır	
	Pozitif (%)	Negatif (%)	Nötr (%)	Toplam (%)	Pozitif (%)	Negatif (%)	Nötr (%)	Toplam (%)
	Genel Din	11,76	0	0	88,24	100		
Alt Kategorisi	57,14			42,86	100			

Genel Din kategorisinde Türkiye'de %11,76 pozitif, Mısır'da %57,14 pozitif söylem kullanılmıştır. Her iki devlette de negatif söyleme yer verilmemiştir. Türkiye %88,24 oranında nötr söylem tercih ederken, Mısır %42,86 oranında nötr söylem kullanmıştır.

Yahudilik Kategorisinin Karşılaştırılması

Her iki devlet için Yahudilik alt kategorisi ile ilgili çetelemelerin yüzdeler dağılımları Tablo 21'de verilmiştir:

Tablo 21. Yahudilik Alt Kategorisinin Türkiye ve Mısır'a Göre Yüzdeler Dağılımlarının Karşılaştırılması

Din Kategorisi	Tr		Mısır		Tr		Mısır	
	Pozitif (%)	Negatif (%)	Nötr (%)	Toplam (%)	Pozitif (%)	Negatif (%)	Nötr (%)	Toplam (%)
	Yahudilik	50	0	0	100	50	50	100
Alt Kategorisi								

Tablo 21'e göre Yahudilik alt kategorisinde Türkiye %50 pozitif, %50 nötr söylem kullanırken; Mısır %100 negatif söylem kullanmıştır.

Turkish Studies

Sonuç

- Mısır ders kitaplarında en fazla Eski Mısır inancı alt kategorisi çetelelenmiştir. Bu inancın ait olduğu Eski Mısır medeniyeti tarihçilerce eski dünyanın en büyük medeniyetlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Eski Mısır için oluşmuş olan etkileyici ve gizemli medeniyet imajı günümüz Mısır devleti tarafından bir farklılık, ayrıcalık ve iftihar kaynağı olarak görülmektedir. Bu algının varlığı ders kitaplarında eski Mısır'ın medeniyetlerin anası olarak tanımlanmasından da anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu medeniyetin bir parçası olan inanca diğer inançlara göre daha fazla yer verilmiştir. Bununla birlikte günümüz Mısır'ında iki farklı inanç grubu, Müslümanlar ve Hristiyanlar yer yer birbirleriyle çatışma halindedir. Devlet eski Mısır inancına daha fazla yer vererek farklı gruplara aynı kökten geldikleri vurgusu yapmakta, tarihî birlik ve beraberliğe gönderme yaparak Mısırlı şuur ve birlikteliği oluşturmaya çalışmaktadır. Çetelemelere göre en fazla nötr ifadenin Eski Mısır inancı alt kategorisinde tespit edilmesi her iki inanç grubunun tepkisini çekmemek politikasıyla açıklanabilir.
- Mısır ders kitaplarında monofizit temelli Mısır Hristiyanlık kategorisi ile ilgili çetelemeler ikinci sırada yer almaktadır. Ayrıca, günümüz Mısır'ının %90'ının Müslüman olmasına rağmen, bu din ile ilgili anlatımlara İslamiyet ile ilgili anlatımlara göre 1,31 kat daha fazla yer verilmesi dikkat çekicidir. Ders kitaplarında söz konusu Hristiyanlığın Avrupa'da yaşanan Hristiyanlıktan farklı olduğu, bu farklılık sebebiyle Roma ve Bizans tarafından ağır zulme maruz kaldığı sürekli tekrarlanmıştır. Bu ayrıştırıcı özellik Mısır Hristiyanlığının millî bir karaktere bürünmesine sebep olmuştur. Bu karakterin Mısır halkının tarihî birliğine, aynı kökten gelmişliğine vurgu yapması durumu açıklamaktadır. Mısır Devleti yaşanan bu eski dinî tecrübelerle Mısır halkını diğerlerinden farklı kılmış, halkı kendi içerisinde satır aralarına yerleştirilmiş milliyetçi bir söylemle birleştirmeyi hedeflemiştir.
- Mısır ders kitaplarında İslamiyet alt kategorisi üçüncü sırada yer almaktadır. Bu durum eski Mısır inancının ve eski Mısır Hristiyanlığının İslamiyet'e göre daha millî karakterde olmasıyla açıklanabilir. Bununla birlikte en fazla pozitif bulgu bu alt kategoride yer almıştır. Bu durum halkın %90'ının Müslüman olmasıyla açıklanabilir. İslamiyet'in söz konusu olduğu anlatımlarda millî birlik ve bütünlüğü sağlamak, Hristiyanları bu bütünlüğün dışında bırakmamak için buna uygun kurgulama yapılmıştır. Arap Müslümanların Mısırlı Hristiyanları öteki Hristiyanların zulmünden kurtardıkları, Müslüman ordularını Mısır'a Mısırlı Hristiyanların davet ettikleri belirtilmiştir. Arapların Mısırlılarla akraba oldukları, birbirleriyle evlenerek bütünleştikleri vurgulanarak Mısırlı-Müslüman-Arap kimliği oluşturulmuştur. Devlet vatandaş kimliğini böylece belirlemiştir.
- Genel Din kategorisinde hiç negatif ifade yer almaması, Devletin dine karşı olumsuz bir yaklaşımının bulunmayışıyla açıklanabilir. Tek negatif ifade ise Yahudilik alt kategorisinde saptanmıştır. Ancak söz konusu negatif ifade Mısır'ın Hristiyanlığı seçtiği dönem ile ilgilidir. Güncel bir ifade değildir. Ayrıca sadece bir cümle içerisinde yer verilmiştir. İsrail ve Mısır arasında 1948'den itibaren yaşanan savaş ve gerginliklere rağmen Yahudilere bir kere yer verilmiş olması Mısır ve İsrail arasında 1978'de yapılan Camp David barış anlaşması ve buna bağlı olarak Amerika'nın yaptığı hibeler ile bir başka ifade ile Mısır'ın iktisaden zayıflığı ile açıklanabilir. Hoşgörü veya barışçıl maksatlarla açıklanması mümkün değildir. Çünkü aynı barışçıl söylem Roma-Bizans Hristiyanlığı için kullanılmamıştır. Mısır'da din, kimliğin bir parçası olarak ve millî birlik ve bütünlüğü sağlamak amacıyla ele alınmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında en fazla İslâmiyet alt kategorisi belirlenmiştir. Toplam çetelemenin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. İslamî anlatımların daha yoğun yer alması ve en fazla pozitif çetelemenin bu kategoride görülmesi, bu dinin Türklerin kabul ettiği ilk ve son semavî din olmasıyla, Türk tarihinde din tezatlığı temelli savaşların İslamiyet'in kabulünden önce görülmemesiyle, günümüzde Türkiye halkının tamamına yakınının Müslüman olmasıyla açıklanabilir.
- Türkiye ders kitaplarında ikinci yoğunluk Hristiyanlık kategorisi çetelemelerinde tespit edilmiştir. Bu kategorideki negatif ifadeler pozitif ifadelerden 6,5 kat fazladır. Hristiyanlık genel olarak olumsuzlanmıştır. Bu olumsuzlama daha çok Orta Çağ Avrupa'sındaki kilisenin hür düşünceye karşı giriştiği uygulamalarla ve kilisenin Anadolu ve Orta Doğu'ya karşı girişilen Haçlı Seferlerinde düzenleyici rol alması ile ilişkilidir.
- Türkiye'de eski medeniyetlere dair dinler için tamamen yansız ifadeler tercih edilmiştir. Devletin bu dinleri sahiplenmeye gerek görmediği anlaşılmaktadır. Yerleşik kültürün göçebelige göre üstün kabul edilmesi ve eski Türk dininin göçebe toplumlara ait olması, bu ilgisizliği açıklayabilir.
- Eski Anadolu dinlerinin sadece nötr ve dördüncü sırada yer almaları bu dinlerin Türklere ait dinler olmamasıyla açıklanabilir.
- Genel Din alt kategorisinde herhangi bir negatif ifade bulunmaması Devletin dine karşı olumsuz algısının olmamasıyla açıklanabilir.
- Yahudilik alt kategorisi en az çetelenen kategoridir. Bu kategoride güncel bir anlatım yer almayıp Osmanlı dönemi ile ilgili anlatımlara yer verilmiştir. Gerek Osmanlı gerekse Türkiye Cumhuriyeti tarihi döneminde Yahudilerle herhangi bir çatışma yaşanmaması mevcut yaklaşımı açıklayabilir.
- Her iki devlet de dini devleti meşrulaştırma aracı olarak kullanmamaktadır. Bu durum Türkiye'nin resmî laiklik politikasıyla, Mısır'ın ise gizli laiklik politikasıyla açıklanabilir.

KAYNAKÇA

- BAKKAR, Nadia Ahmad. *Qualitative Aspects of Egyptian Social Studies Textbooks*. University of Illinois at Urbana-Champaign). *ProQuest Dissertations and Theses*, 138 p. 1985.
<http://search.proquest.com/docview/303380810?accountid=12251>
- BIYIKLI Kemal, *Batı İşgalleri Karşısında Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları – Atatürk Dönemi*, Gökkuşbu, İstanbul 2006.
- CEVİZ Nurettin, *Osmanlı Döneminde Arap Coğrafyasının Edebî ve Kültürel Yönden Geri Kalmışlığı İddiaları: Mısır Eyaleti örneği*, Birinci Ortadoğu Semineri, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi, Elazığ 2004.
- DEMİREL Özcan, *Öğretme Sanatı*, PegemA, Ankara 2006.
- ERGÜN Mustafa, *Karşılaştırmalı Eğitim*, <http://www.egitim.aku.edu.tr/kegitim.pdf> (ET:25.04.2007).
- EVCİOĞLU Kemal, *Amerika Birleşik Devletlerinin Büyük Ortadoğu Projesi: Alfa-Kaos-Omega-Tapınak*, Umay Yay., İzmir 2005.
- FARE'A Hasan Mohammad, SAMER Mostafa Solayman, SA'AD Sayyed Mohammad al-Fajjal, MAMDOH Mohammad Redwab Khalel, HAJJACE Abdolqader Ahmad, *Derâsât al-*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- Ejtema'iyya, al-Mavaredwa'l-Shakhseyyât, al-Saff al-Sades, al-Fasl al-Derâse al-Awwal, Wuzarat al-Tarbeyyawa al-Ta'lem, al-Kahera 2007a.
- FARE'A Hasan Mohammad, SAMER MostafaSolayman, SA'AD SayyedMohammad al-Fajjal, MAMDOH MohammadRedwabKhalel, HAJJACE AbdolqaderAhmad, Derâsât al-Ejtema'iyya, al-Mavaredwa'l-Shakhseyyât, al-Saff al-Sades, al-Fasl al-Derâse al-Sane, Wuzarat al-Tarbeyyawa al-Ta'lem, al-Kahera 2007b.
- GÖKÇE, Orhan, İçerik Analizi, Kuramsal ve Pratik Bilgiler, Siyasal Kitabevi, İstanbul 2006.
- İNAL Kemal, Eğitim ve İktidar, Ütopya, Ankara 2006.
- KOLUKISA Enver Aydın, TOKCAN Halil, AKBABA Bülent, *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, A Yayınları, Ankara 2006.
- KURŞUN Zekeriya, Uluslararası İlişkilerde Bir Araç Olarak Tarih Yazımı: Mısır Ders Kitaplarındaki Değişim Üzerine Tenkitçi Bir Yaklaşım, <http://www.ordaf.org.tr>, (ET:04.07.2010).
- MEB, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara 2006.
- MEMİŞ Ekrem, Kaynayan Kazan Ortadoğu, Çizgi, Konya 2002.
- PİNGEL Falk, Avrupa Evi: Ders Kitaplarında 20. Yüzyıl Avrupa'sı, Çev.: Nurettin Elhüseyni, Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 2004.
- URL,1: Dünya Bülteni, <http://www.dunyabulteni.net>, (ET:25.04.20011).
- URL,2: Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>, (ET:04.04.2013).
- UYSAL Ahmet. Ortadoğu'da Türkiye Algısı: Mısır Örneği, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara 2011.
- YILMAZ Ali ve OSMANOĞLU, Ahmed Emin. Mısır ders kitaplarında Türk imajı. *IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi 7-9 Ekim 2009, İstanbul Bildiri Kitabı*, 2, 46-53, İstanbul 2009.